

*Skiriu moterims ir vyrams, gyvenusiems prieš mane.
Ir tiems, kurie dar gyvens ateityje.*

*Nes visos istorijos apie vandenyną yra politinės,
o mes – tik nuolaužos, ieškančios kranto.*

Ak, niekas tavęs nebaugina, poete,
Net ir vėjo siūbuojami laidai. [...]
Iškelk aukščiau galvą,
Tik lai bus prasminga tai,
Ką rašai.

YOLANDA PANTIN,
El hueso pélvico („Dubens kaulas“)

Man patikėjo drąsą. Drąsus aš nebuvau.

JORGE LUIS BORGES,
El remordimiento („Sąžinės graužatis“)

Aš irgi, kaip ir tu, buvau lavinamas dykumoje.

SOFOKLIS

Motiną palaidojome su viskuo: mėlyna suknele, juodais pilnapadžiais bateliais ir multifokaliniiais akiniais. Kitaip ir negalėjo būti. Tų daiktų atskirti nuo jos neįmanoma. Žemei ją sugražintume ne visą. Taip ir palaidojome su viskuo, nes po jos mirties man nieko nebeliko. Net viena kitos nebeturėjome. Tądien sustingome išsekintos nuovargio. Ji – medinėje dėžėje, o aš – ant taburetės apgriuvusioje koplyčioje, į kurią pavyko išprašyti vos trims valandoms, nors dėl šarvojimo kreipiausi į penkias ar šešias vietas. Šarvojimo salių mieste neužteko, todėl didįjį darbą atliko krematoriumų krosnys. Žmonės patekdavo į jas ir būdavo išgabunami ant lentynų it kepaliukai duonos, kurios taip trūko, ir užtvindė sloguliu sąmonę, kai mus priveikė badas.

Sakau „mes“ apie tą dieną vien iš įpročio, nes kartu pragyventi metai mudvi sutvirtino it abi dalis kardo, kuriuo viena kitą gynėme. Mąstydamą, ką užrašyti ant antkapio, suvokiau, kad pirmoji mirtis išstinka tada, kai kalbėdamas apie žmogų iš dabarties jį nubloški į praeitį. Paverti kažkuo užbaigtu ir galutiniu. Kas prasidėjo ir baigėsi išblėsusiu laiku. Kas buvo ir pražuvo. Ir mano motina nuo šiol egzistuos kita forma. O palaidojus ją baigsis ir mano, bevaikės dukters, vaikystė. Šiame mieste merdėjimo transo apimti praradome viską, netgi esamojo laiko žodžius.

Į motinos šermenis atėjo penki asmenys. Pirmoji pasirodė Ana. Prilaikoma savo vyro Chulijaus, vos bepravilko kojas. Atrodė, kad Ana eina tamsiu tuneliu į pasaulį, kuriame gyvenome visi kiti. Prieš kelis mėnesius jai pradėjo taikyti gydymą benzodiazepinu. Poveikis jau buvo bepraeinąs. Jai liko vos kelios tabletės užbaigti dienos dozę. Alprazolamo trūko kaip ir duonos, todėl viską užgožė bejėgiškumas, atsivėręs su tokia pat jėga kaip neviltis matant, kaip dingsta visi mums svarbūs dalykai: žmonės, vietos, draugai, prisiminimai, maistas, ramybė, taika ir sveikas protas. Žodis „netektis“ įgavo tos Revoliucijos sūnų mums diegiamos visuotinės lygybės prasmę.

Su Ana susipažinome Filologijos fakultete. Nuo to laiko kiekviena nešėme savo kryžių. Tas pats buvo ir dabar. Kai mano motiną paguldė į paliatyviosios pagalbos skyrių, Revoliucijos sūnūs areštavo jos brolių Santjagą. Tądien buvo areštuota dešimtys studentų. Šratų arba guminių kulčių išdraskytomis žaizdomis, žiauriai sumušti ir prievartauti šautuvų buožėmis. Santjagas pateko į La Tumbą*, kur gavo viso to su kaupu.

Jis ilgiau nei mėnesį laikytas tame kalėjime, penkių aukštų gylyje po žeme. Visiška garso izoliacija, jokių langų, dienos šviesa neprasiskverbia, nėra ventiliacijos. Tik kažkur virš galvos girdėti metro bėgių dundesys. Santjagas buvo įkalintas vienutėje, todėl nei matė, nei žinojo, ką dar sulaukė kartu su juo. Kiekviena kamera buvo dviejų metrų ilgio ir trijų metrų aukščio. Sienos ir grindys – baltos. Taip pat lovos ir grotos, pro kurias paduodavo padėklą su maistu. Be jokių įrankių: jei išalkę, tegu valgo rankomis.

Ana jau kelias savaites negavo iš Santjago jokių žinių. Netgi telefono skambučių, už kuriuos kas savaitę sumokėdavo apvalią

* Kapas, kapų rūšys; katafalkas (isp.). (Čia ir toliau – vert. past.)

sumą; kaip ir tų abejotinų įrodymų, kad jis dar gyvas, kurie pasiekdavo ją nuotraukomis kiekvieną kartą vis iš kito telefono numerio.

Nebeaišku, gyvas jis ar miręs. „Nieko apie jį nežinome“, – tylutėliai pakuždėjo Chulijus, atsitraukęs nuo kėdės, kur Ana visą pusvalandį prasėdėjo nudelbusi akis į savo kojas. Per visą tą laiką pakėlė galvą tik užduoti tris klausimus.

– Kurią valandą laidos Adelaidą?

– Pusę trijų.

– Hm, – sumurmėjo. – O kur?

– Senosiose La Gvairitos kapinėse. Mama jau seniai ten išsipirkusi vietą. Su gražiu vaizdu.

– A... – turbūt Anai reikėjo titaniškų pastangų įsisąmoninti mano žodžius. – Gal nori šiandien likti pas mus, kol praeis sunkiausia?

– Rytoj pat išvykstu į Okumarę, nuvešiu tetoms keletą jos daiktų, – sumelavau. – Dėkoju už pasiūlymą. Tau irgi dabar ne pyragai.

– Taigi, – Ana pakštelėjo man į skruostą ir atsiveikino. Kas norės budėti prie svetimo mirusiojo, kai kirba nuojauta apie saviškį.

Užsuko dvi jau į pensiją išėjusios mokytojos, Marija Chesus ir Florencija, su kuriomis motina palaikydavo ryšius. Pareiškė užuojautą ir taip pat išsiskubino, nes jau jokie žodžiai nebeprickels dar nesenos moters. Išėjo sparčiais žingsniais, lyg stengdamosi neužkliūti giltinei, kol dar pati neatskubėjo jų ieškoti. Daugiau vainikų nebuvo, tik maniškis. Iš baltų gvazdikų, vos dengiantis viršutinę karsto dalį. Neatvažiavo net motinos seserys dvynės, tetulės Amelija ir Klara. Viena buvo storulė, kita – liesa kaip pagaikštis. Viena be paliovos kažką kramtydavo, o antroji tik dūmydavo kaip kaminas, pusryčiams suvalgiusi

puodelį juodųjų pupelių. Abi gyveno Aragvos valstijos mieste-lyje Okumare de la Kostoje, netoliese Katos ir Čoroni įlankos kurortų. Ten, kur mėlynas vanduo laižo baltą smėlį, o nuo Karakaso jį skiria išdaužyti ir sunkiai pravažiuojami keliai.

Per visus aštuoniasdešimt gyvenimo metų tetulės Amelija ir Klara buvo daugių daugiausia kartą išvažiavusios į Karakasą. Neišsikrapštė iš to miesteliūkščio netgi pasveikinti su diplomo įteikimu mamos, kuri pirmoji iš Falkonų šeimos baigė universitetą. Kokia ji graži tose nuotraukose Venesuelos centrinio universiteto Didžiojoje auloje: ryškiai padažytos akys, laku supurkšti plaukai po apskrita berete, diplomai įsitempusiose rankose ir sunkiai išspausta šypsena, lyg bandytų nuslėpti įniršį. Motina laikė šią nuotrauką kartu su akademinio pedagoginio profilio absolvento liudijimu ir tetulių įdėtu skelbimu regioniniame laikraštyje *El Aragüeño*, kad visi aplinkui žinotų, jog ir Falkonų giminė turės profesionalę.

Su tetulėmis matydavomės retai. Vieną ar du kartus per metus. Nuvažiuodavome liepos–rugpjūčio mėnesiais, kartais ir per Karnavalo ar Velykų atostogas. Padėdavome joms tvarkytis pensione ir palengvinti finansinę naštą. Motina visada palikdavo joms šiek tiek pinigų ir ta proga abi paauklėdavo: vieną – kad nustotų be saiko kimšti, o kitą – kad ką nors suvalgytų. Jos vaišindavo mudvi pusryčiais, kurie man keldavo šleikštulį: plėšyta jautiena, skrudintomis kiaulių odelėmis, pomidorais, avokadais ir gvarapu, tokiu cinamonu pagardintu cukranendrių sulčių birzgalu, kuri nukošdavo per kojine, o paskui su juo vaikydavosi mane po visus namus. Nuo to gėralo ne sykį buvau nualpusi, o sąmonę atgaudavau turbūt tik nuo jų keliamo triukšmo.

– Adelaida, mūsų motina, išvydusi šitą liesutį ir gležną vaiką, išsyk sumaitintų jam tris arepas su sviestu! – burbėjo storoji

tetulė Amelija. – Kuo tu tą vaiką valgydini? Ji panaši į džiovintą silkę. Palauk, vaikeli. Tuoj grįšiu... Tik niekur nepradink!

– Amelija, duok mergaitei ramybės; jeigu tu amžinai alkana, nereiškia, kad ir kiti tokie, – ramindavo teta Klara iš kiemo, kur rūkydama sergėdavo mango medžius.

– Teta, nesėdėk lauke. Ateik pietauti.

– Palūkėk, pažiūrėsiu, ar begėdžiai kaimynai nesumanys strypu nusidaužyti mangų. Anądien prisikrovė tris maišus.

– Va, suvalgyk vieną, jei nori, bet yra dar trys, – tetulė Amelija iš virtuvės atnešė ant lėkštės dvi bandeles, įdarytas keptu kiaulienos faršu. – Tau reikia pasistiprinti. Valgyk, vaikeli, valgyk, nes atauš!

Išmazgojusios indus visos trys susėdavo kieme lošti bingo iki moskitų antskrydžio – lygiai šestą vakaro jie imdavo pulti spiečiais, o mes juos vaikydavome dūmais, kuriuos skleisdavo ant ugnies smilkstantys sausi žabarai. Užkūrusios laužą stebėdavome, kaip jis liepsnoja saulėlydžio fone. Tuomet kuri nors, Klara arba Amelija, pasimuistydavo savo pintame krėsele ir gaižiai ištardavo magišką žodį „velionis“.

Taip jos vadino mano tėvą, Inžinerijos fakulteto studentą, kuriam vedybų planai išgaravo iš galvos vos išgirdus, kad mano motina laukiasi. Iš to, kaip jos liedavo pyktį, galėjai pamanyti, kad ne tik motiną, bet ir jas paliko it musę kandusias. Jos prisimindavo jį kur kas dažniau negu motina. Ji niekada nėra ištarusi jo vardo. Apie tėvą daugiau nieko nebuvo žinoma. Bent jau taip tvirtino motina. Man tokio paaiškinimo visiškai pakako, kad jo nesiilgėčiau. Jeigu mes jam niekada nerūpėjome, kodėl kažko turėtume iš jo tikėtis?

Niekada neįsivaizdavau mūsų kaip didelės šeimos. Mudvi su motina buvome šeima. Mūsų genealoginis medis prasidėjo ir baigėsi sulig mumis. Kartu mudvi buvome it tam tikros

rūšies alijošiaus keras, galintis augti bet kur. Buvome žemaūgės, gyslotos ir beveik sudiržusios, turbūt, kad nejaustume skausmo, jei kas atplėštų gabalą ar net išrautų su šaknimis. Mudvi turėjome ištvirti. Mūsų pasaulis rėmėsi pusiausvyra, kurią abidvi buvome pajėgios išlaikyti. Visa kita buvo nereikšminga ir todėl nebūtina: mes nieko nelaukėme ir nesitikėjome, mums pakako vienai kitos.

Pražūtis. Toks jausmas apėmė renkant pensiono „Falkon“ numerį tądien, kai motina buvo pašarvota. Ilgai niekas neatsiliepė. Dvi ligotos moterys sunkiai įveikdavo atstumą nuo kiemo iki svetainės, kur tebestovėjo nedidelis telefono automatas su monetomis. Nors tokiais jau niekas nesinaudojo, linija tebeveikė, ir joms buvo galima paskambinti. Tetulės pensoną turėjo jau trisdešimt metų. Per tą laiką jos net jokio poveiklo nepakeitė. Tokios neįtikėtinos buvo, kaip tie rausvuosius balamedžius vaizduojantys dulkėti paveikslai, kuriais pridengė riebalais apėjusias murzinas sienas.

Po keleto bandymų jos pagaliau atsiliepė. Išgirdusios apie motinos mirtį paniuro ir nedaugžodžiavo. Pasikalbėjau su abiem. Pirmiausia su išdžiūvėle Klara, paskui – su storule Amelija. Liepė atidėti laidotuves, bent kol jos gaus bilietus į artimiausią autobusą, vykstantį į Karakasą. Nuo sostinės jas skyrė trijų valandų trukmės kratymasis duobėtu ir visokių pavojų kupinu keliu. Tokia kelionė, o dar senatvė ir ligos – vienai diabetas, kitai artritas – jas visiškai pribaigtų. Man tai pasirodė pakankama dingstis jas nuo to atkalbėti. Prisižadėjau, kad atvažiuosiu aplankyti, – pamelavau, – tada kaimo kopytėlėje drauge paminėsime motinos mirties noveną, ir atsisveikinau. Jiedvi nenoriai sutiko. Po to pokalbio aiškiai suvokiau: tasai pasaulis, kurį pažinojau, pradėjo griūti.

*

Jau beveik vidudienį atėjo dvi kaimynės iš mūsų daugiabučio, pareiškė užuojautą ir kartu išliejo visą paguodos repertuarą. Tai toks pat beprasmiškas užsiėmimas kaip šerti trupiniais balandžius.

Slauge dirbanti Marija iš šešto aukšto įsijautusi kalbėjo apie amžinąjį gyvenimą. Glorijai iš *penthouse*, regis, labiau rūpėjo, kas laukia manęs dabar, kai likau viena kaip pirštas. Nes aišku kaip dieną, kad toks butas bevaikai moteriai per didelis. Nes aišku kaip dieną, kad kurį nors kambarį jau būsiu apsisprendusi išnuomoti, kai dabar tokie laikai. Kad dabartės atsiskaitoma doleriais, juolab jeigu pasitaikytų kas nors iš pažįstamų. Koks nors mokus ir padorus žmogus. Nes aplinkui – galybė niekšų, porino Glorija. Būti vienai nėra gerai, o kadangi dabar likai viena, verčiau turėti ką nors netoliese, nes... o jeigu kas nors atsitiktų, ką? Juk turėsi kam nors iš pažįstamų pasiūlyti nuomotis, tiesa? Pati tvirtino turinti tolimą giminaite, kuri jau seniai nori persikelti į sostinę. Geresnės progos nesurasi! Ji atsikraustys pas tave, o tu gausi papildomų pinigų. Argi ne puikus sumanymas? Neužsičiaupdama ji žėrė patarimus prie mano mirusios motinos karsto. Juk ne paslaptis, kai tokia infliacija, kiek teko pakloti gydytojams ir už laidotuves, o kur dar vieta kapinėse... Juk ne paslaptis, kad visa tai atsiėjo apvalią sumą, ką? Žinoma, kažkiek turėjai susitaupiusi, bet kai tetulės tokioj tolybėj ir tokio garbaus amžiaus, neprošal prasimanyti papildomų pajamų. Tai aš suvesiu tave su ta giminaite, kad užleistum jai vieną kambarį.

Glorija nė akimirką nenutilo, vis kalbėjo ir kalbėjo apie pinigus. Kažkas jos plėšriose akutėse primygtinai siekė nustatyti, kiek pačiai pavyktų pasipelnyti iš mano padėties ar bent mano sąskaita pagerinti saviškę. Visi tuomet taip gyvenome: šnairuodavome į kito pirkinį krepšį ir šniukštindavome, gal kaimynas

turi trūkstamų dalykų ir iš kur jų gavo. Visi tapome įtarūs ir budrūs, savo bendrystę perrengėme plėšrumu.

Moterys po dviejų valandų pasišalino, viena pasibodėjusi kitos netaktiškumu, o antra – taip ir neišgavusi, kas vis dėlto bus su mano butu, kai nebeliko motinos.

Gyventi dabar prilygo medžioklei, niekada nežinojai, ar sugrįši gyvas. Tokie buvo ir mūsų kasdieniai rūpesčiai, įskaitant ir mirusiųjų laidojimą.

– Kopyčios nuoma jums kainuos penkis milijonus suvereniųjų boliviarų.

– Penkis milijonus senųjų boliviarų, norėjote pasakyti?

– Jo, tiek, – laidojimo kontoros darbuotojo balselis tapo griežtesnis. – Kadangi jau turite mirties liudijimą, jums atsieis pigiau. Kitaip kainuotų septynis milijonus boliviarų su dokumento išdavimu.

– Septynis milijonus senųjų boliviarų, taip?

– Jo, tiek.

– Aišku.

– Tai užsakysite paslaugą ar ne? – atrodė pyktelėjęs.

– O ar turiu iš ko rinktis?

– Čia jau jums spręsti.

Sumokėti už šarvojimą buvo dar sunkiau nei padengti motinos paskutinių dienų ligoninėje išlaidas. Bankų sistema buvo gryna fikcija. Šarvojimo biuras neturėjo kortelių skaitytuvo ir nepriėmė pinigų perlaidų, o aš neturėjau tiek grynųjų, kad sumokėčiau jų prašomą sumą, maždaug du šimtus kartų viršijančią mano algą. Net jeigu ir būčiau turėjusi, vis tiek nebūtų priėmę: tomis dienomis niekas nenorėjo grynųjų. Pinigai tapo beverčiais popiergaliais. Jų reikėjo turėti didžiausias šūsnis, kad ką nusipirtum, nuo butelio vaisvandenių, – jei tik jų būdavo, – iki pakelio kramtomosios gumos, kurios tomis dienomis

galėjai gauti dešimt–dvylika kartų brangiau, negu ji kainavo iš tikrųjų. Pinigai tapo statybinėmis kategorijomis. Norint nusipirkti butelį aliejaus (jei tik jo būdavo), reikėjo dviejų bokštų šimtinėmis; kartais trijų, pavyzdžiui, už ketvirtį kilogramo sūrio. Beverčiais dangoraižiais ir akių dūmimu – štai kuo tapo nacionalinė valiuta. Po kelių mėnesių viskas apsigvertė aukštyn kojomis: pinigų nebeliko. Tuomet jau nebeturėjome kuo mokėti už tą nedaugelį prekių, kurias dar buvo galima gauti.

Priėmiau paprasčiausią sprendimą: iš piniginės išėmiau paskutinį prieš kelis mėnesius juodojoje rinkoje pirktą penkiasdešimties eurų banknotą ir ištiesiau šarvojimo biuro valdytojui, šis stvėrė jį iš nuostabos išpūtęs akis. Turbūt jam pavyks iškeisti jį dvidešimt, o gal net trisdešimt kartų brangiau, negu mokėjau aš. Penkiasdešimt eurų buvo ketvirtadalis visų mano santaupų, kurias slėpiau tarp suplyšusių apatinių, kad neaptiktų galimi įsibrovėliai ir vagys. Vienos Meksikos leidyklos užsakymą buvau įforminusi Ispanijoje, – man mokėjo užsienio valiuta, – o vėluojantys atsiskaitymai už suredaguotus rankraščius padėjo mudviem su motina šiaip ne taip verstis. Tačiau pastarosios savaitės galutinai pribaižė. Klinika nuplėšė nuo mūsų už viską, net ir už tai, ko nesuteikė, ir ką teko pirkti juodojoje rinkoje tris ar keturis kartus brangiau: pradedant švirkštais, serumo maišais ir netgi marle. Visa tai man parūpino į žudiką panašus slaugytojas, beveik visada nuplėšdavęs daugiau, nei būdavome sutarę.

Visi reikalingi dalykai dingdavo beveik taip pat greitai, kaip geso mano motinos gyvybė. Palatoje ji gulėjo su dar trimis ligoniais ir jau nebepasikėlė iš lovos, o jos patalynę, regis, per smelktą nesveiko palatos oro, turėjau kasdien parsinešti į namus ir išskalbti. Mieste nebuvo nė vienos klinikos, kad nebūtų eilės laukiančiųjų užimti vietą. Žmonės susirgdavo ir numirdavo taip pat greitai, kaip netekdavo sąmonės ar sveiko proto.